

## ІНВЕСТИЦІЇ, ФІНАНСИ ТА БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК

УДК 368:368.5:63 (477)

**ПРОКОПЧУК О.Т.**, канд. екон. наук

*Уманський національний університет садівництва*

olena\_prokopchuk@ukr.net

### ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ТА СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ФУНКЦІОНУВАННЯ УКРАЇНСЬКОГО РИНКУ АГРОСТРАХОВИХ ПОСЛУГ

За допомогою загальнонаукових методів наукового пізнання та дослідження економічних явищ здійснено детальний аналіз та оцінку сучасних тенденцій функціонування українського ринку агрострахових послуг в розрізі його ключових складових параметрів, зокрема в регіональному розрізі, в розрізі страхових компаній, сільськогосподарських культур, страхових продуктів, програм фінансування сільгоспвиробників.

Проведене дослідження сучасних тенденцій функціонування українського ринку агрострахових послуг дозволило охарактеризувати в цілому 2017 андеррайтинговий рік як позитивний в плані поліпшення динаміки зростання основних показників по портфелю, зокрема відбулося зростання: обсягу зібраних страхових премій на 30 %; середньої ставки премії до 3,5 %; кількості укладених договорів страхування – на 21 %; кількості страхових компаній, що здійснювали страхування сільськогосподарських ризиків до 13 та розширення маркетингової лінійки класичних видів страхових продуктів в напряму найбільш затребуваних. Встановлено, що на ринку домінували договори мультиризикового страхування.

Виявлено, що страхування, пов'язане з програмами фінансування сільгоспвиробників, складає приблизно третину від усіх укладених на ринку договорів та усіх застрахованих площ. Умови страхування за цими договорами дещо відрізняються від тих, які в середньому застосовуються на ринку. Зокрема, середня ставка премії за цими договорами складає 4,3 %. Левова частка премій сконцентрована в сегменті страхування польових культур, причому 66 % у відсотковій частці за програмами Аграрного Фонду та Державної продовольчо-зернової корпорації України.

**Ключові слова:** агрострахування, ринок агрострахових послуг, страхова сума, страхова премія, страховий продукт.

**Постановка проблеми.** Галузь сільськогосподарського виробництва в Україні є потужною стратегічною ланкою національної економіки, що забезпечує продовольчу безпеку країни. Їй притаманна сукупність особливостей, що не властиві жодній іншій галузі, однією з поміж яких є безпосередня залежність від погодно-кліматичних умов і природних катаклізмів, в результаті яких підприємства АПК постійно функціонують в режимі ризикованості та невизначеності.

У світовій практиці одним із чинників стабільності економічного розвитку сільськогосподарського виробництва та ефективним інструментом забезпечення фінансово-господарської стійкості аграрних підприємств є агрострахування. Водночас, українська практика дещо відрізняється від світової – вітчизняний ринок агрострахових послуг знаходиться на стадії запровадження та розвитку і робляться лише перші кроки у цьому досить складному ринковому сегменті.

**Аналіз останніх досліджень та публікацій.** Аналіз сучасної економічної літератури засвідчує, що проблеми формування дієвого та ефективного ринку агрострахових послуг є актуальними як для зарубіжних так і вітчизняних дослідників. Зокрема їх комплексно розглядають такі вітчизняні вчені як: Т. Д. Кривошлик [1], О. М. Лобова [2], О. В. Марценюк-Розарьонова [3], С. А. Навроцький [4], А. Ю. Полчанов [5], О. В. Сахно [8; 9], Ю. В. Улянич [10], А. С. Шолойко [11]. Серед зарубіжних дослідників варто виділити таких вчених як: S. Ahsan [12], P. Hazell [13], O. Mahul [14], F. Meza [15], A. Sarris [16], Z. Shen [17], H. Shi [18], J. Skees [19], D. Streimikiene [20] та ряд інших. Проте, відсутність комплексного підходу не дозволяє сформулювати ефективне наукове вирішення даної проблеми із врахуванням вітчизняних економічних реалій.

**Метою статті** є детальний аналіз та оцінка сучасних тенденцій становлення, формування і функціонування українського ринку агрострахових послуг в розрізі його ключових складових параметрів, зокрема в регіональному розрізі, в розрізі страхових компаній, сільськогосподарських культур, страхових продуктів, програм фінансування сільгоспвиробників.

**Матеріал і методика дослідження.** Для наукового вирішення поставленої мети використано загальнонаукові методи наукового пізнання та дослідження економічних явищ. Теоретико-методологічною основою дослідження є, в основному, праці вітчизняних науковців і практиків, а також зарубіжних вчених, що займаються дослідженням ринку агрострахових послуг загалом та проблематикою управління ризиками в агровиробництві, зокрема. У статті використано такі методи дослідження: абстрактно-логічний, економіко-статистичний, порівняння, монографічний, табличний, графічний та наукового узагальнення.

**Основні результати дослідження. Загальні тенденції на українському ринку агрострахування.** Агрострахування в Україні здійснюється з початку 2000 років. За цей період урядом двічі здійснювались спроби запровадити систему державної підтримки агрострахування у різних формах: перша – в рамках програми державної підтримки за умови обов'язковості страхування (2005–2008 рр.) та друга – за умов відновлення державної підтримки у сфері страхування сільськогосподарської продукції у формі добровільної участі (2012 р.) [1; 8]. Такі урядові ініціативи безпосередньо позначилися на збільшенні показників досліджуваного ринку. На рисунку 1 чітко відстежується значний підйом ринку протягом періоду з 2005 до 2008 рр. Водночас, при вступі в економічну кризу за другої спроби запустити програму державної підтримки субсидій страхових премій значних поліпшень показників ринок не зазнав.

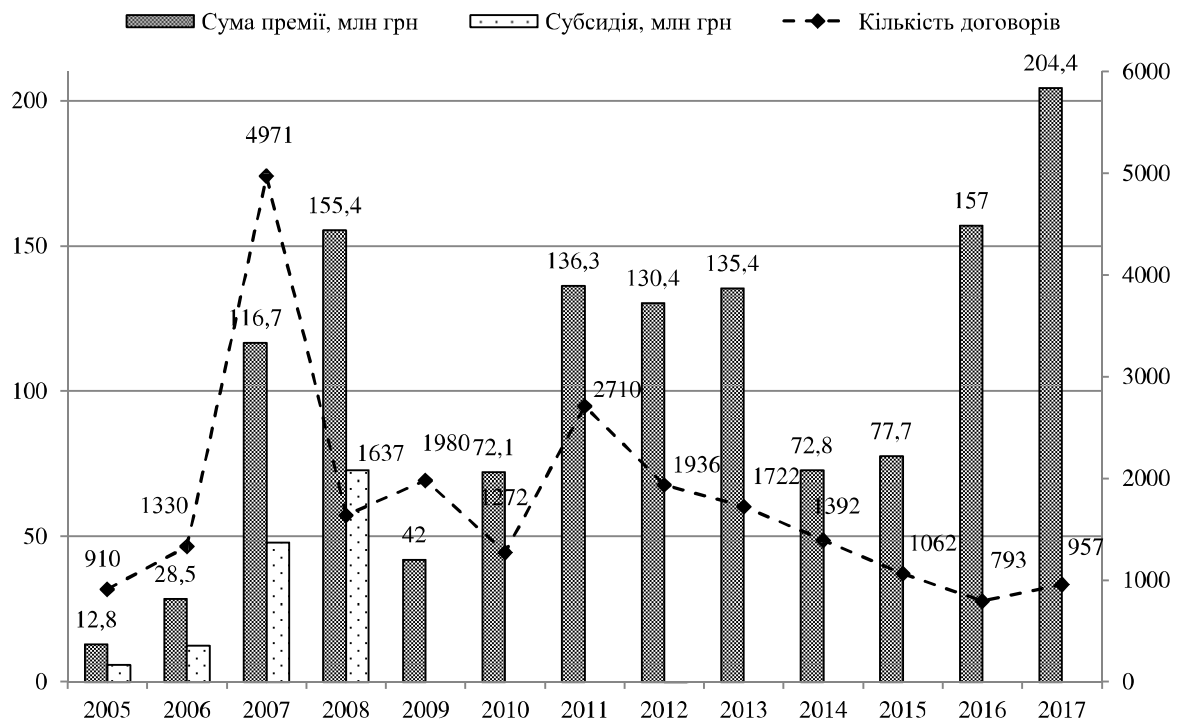


Рис. 1. Основні тенденції українського ринку агрострахування у 2005-2017 рр.

*Джерело:* Аналітичне дослідження «Ринок агрострахування України у 2005-2017 рр.», Проект ІФС «Розвиток фінансування аграрного сектору в Європі та Центральній Азії» (узагальнено, розраховано та представлено автором).

Водночас, протягом останніх досліджуваних двох років (2016-2017 рр.) спостерігається збільшення окремих показників, і приріст за зібраними преміями.

Слід зауважити, що у 2016 р. український ринок агрострахування продемонстрував деяке поживлення (зруйнувавши тривалу тенденцію скорочення та стагнації) і 2017 р. продовжив позитивну тенденцію до зростання в розрізі значної кількості показників. У 2017 р. вперше, починаючи з 2011 р., зростає кількість укладених договорів страхування (зростання склало 21 %). Такий показник як обсяг зібраних страхових премій зростає вже третій рік поспіль, зокрема, в 2017 р. він зріс на 30 % і склав 204,4 млн грн.

Середня ставка премії зростає на 10 процентних пункти, а рівень виплат за період перезимівлі перевищує показник 2016 р. на 8,5 процентних пунктів.

**Загальні показники функціонування українського агрострахового ринку за 2017 андерайтинговий рік.** Підсумовуючи 2017 андерайтинговий рік слід зазначити, що кількість укладених договорів страхування сільськогосподарських культур та багаторічних насаджень страховими компаніями сягнула рівня 957, що в розрізі посезонної градації становить: на зимовий період – 427 і на весняно-літній – 530 відповідно. Розмір загальної страхової суми досяг позначки 5913 млрд грн, що на 5 % менше, порівняно з минулорічним значенням.

Зібрані страхові премії страховими компаніями склали 204,4 млн грн, що перевищує на 30 % рівень 2016 р. (рис. 1). Страхова площа сільськогосподарських культур становила 657,1 тис. га. Що ж до такого показника як середня ставка страхової премії, то її розмір склав 3,5 % (за підсумками 2017 андерайтингового року), перевищуючи на 0,2 % середньорічний рівень протягом зимового періоду (3,7 %) та недосягаючи до нього на 0,1 % (3,4 %) протягом весняно-літнього періоду.

Аналізуючи погодні умови 2017 андерайтингового року, слід виділити наступні позиції, які стали ключовими при виникненні страхових випадків та виплаті відшкодувань:

- досить м'яка зима;
- різкі квітневі заморозки (до  $-5^{\circ}\text{C}$ );
- посушлива друга половина весни і літа з недостатньою кількістю опадів, суховіями і зниженням продуктивного запасу вологи, що несприятливо позначилося на озимих і ярих культурах;
- урагани з сильним вітром, шквали, зливи, локальний град, в окремих районах макромасштабні смерчі влітку.

**Агрострахування в регіональному розрізі.** У таблиці 1 наведені дані зі страхування сільськогосподарських культур у 2017 андерайтинговому році за регіональним розрізом України.

Таблиця 1 – Зведені дані діяльності ринку агрострахування в обласному розрізі за 2017 р.\*

Область	К-ть договорів	Площа, га	Страхова сума, тис. грн	Сума премій, тис. грн	Середня ставка премії, %	Сума премій на гектар, грн/га
Вінницька	55	17730	240054,2	9504,1	4,0	536
Волинська	10	2225	23098,1	805,2	3,5	362
Дніпропетровська	94	67343	588701,1	18087,4	3,1	269
Донецька	15	7709	43177,6	906,3	2,1	118
Житомирська	47	11888	116802,1	3706,9	3,2	312
Закарпатська	3	573	2178,6	90,7	4,2	158
Запорізька	31	11914	81138,9	3161,3	3,9	265
Івано-Франківська	20	19857	170691,6	4595,5	2,7	231
Київська	34	8792	70436,1	2631,7	3,7	299
Кіровоградська	55	27222	164257,1	4241,5	2,6	156
Луганська	7	3620	40061,9	1708,3	4,3	472
Львівська	25	13570	174362,2	6499,7	3,7	479
Миколаївська	23	24204	275635,0	12526,1	4,5	518
Одеська	9	7831	19243,9	808,1	4,2	103
Полтавська	75	75645	771680,9	33713,1	4,4	446
Рівненська	21	13873	322457,3	14807,5	4,6	1067
Сумська	43	46959	623807,7	17765,3	2,8	378
Тернопільська	98	39365	300122,8	7917,3	2,6	201
Харківська	46	57460	165196,6	5061,5	3,1	88
Херсонська	54	37398	359408,6	15925,9	4,4	426
Хмельницька	68	75326	497094,1	15594,1	3,1	207
Черкаська	42	27178	380232,5	11474,0	3,0	422
Чернівецька	16	11439	163638,3	4607,8	2,8	403
Чернігівська	66	48023	319888,9	8306,6	2,6	173
Загалом/Середнє	957	657144	5913366,1	204446,9	3,5	311

\*Джерело: Аналітичне дослідження «Ринок агрострахування України у 2005-2017 рр.», Проект ІФС «Розвиток фінансування аграрного сектору в Європі та Центральній Азії» (узагальнено, розраховано та представлено автором).

Що стосується показників страхування в розрізі областей, то лідируючі позиції за обсягом зібраних страхових премій займає Полтавська область (33,7 млн грн, або 16,5 %). Тобто шоста

частина усіх зібраних премій у 2017 р. сконцентрована у Полтавській області. Далі ідуть Дніпропетровська (8,8 %), Сумська (8,7 %), Хмельницька (7,6 %), Миколаївська (6,1 %) та Черкаська (5,6 %) області. Аналізуючи лідерство областей за кількістю укладених договорів, слід зазначити, що першість належить Тернопільській (98) та Дніпропетровській (94) областям.

За підсумками 2017 андеррайтингового року страхові виплати здійснювалися у 12 областях України. Детальна інформація щодо здійснених страхових виплат в обласному розрізі відображена на рисунку 2.

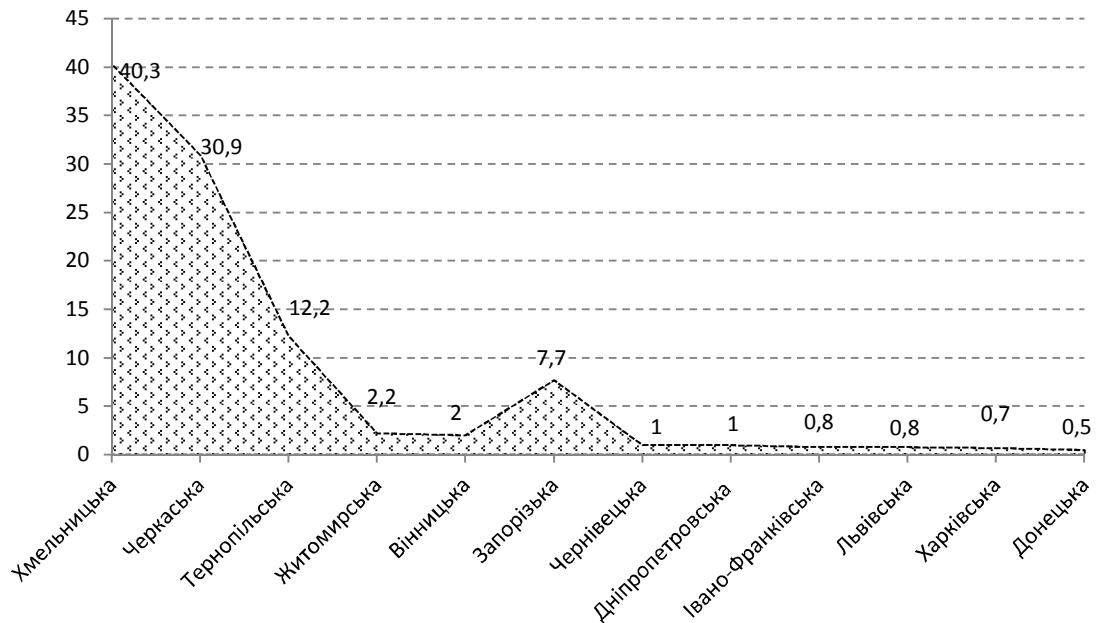


Рис. 2. Страхові виплати в обласному розрізі у 2017 р., %

Отже, за виплатами домінують Хмельницька (40,3 %) та Черкаська (30,9 %) області, у яких у підсумку зосереджено 70 % усіх здійснених страхових виплат у 2017 андеррайтинговому році.

**Агростраховання в розрізі страхових компаній.** Ліцензію на провадження страхової діяльності у формі добровільного страхування сільськогосподарської продукції у 2017 андеррайтинговому році мали 58 страхових компаній, водночас лише 13 з них вели активну страхову діяльність (табл. 2).

Таблиця 2 – Зведені дані за страховими компаніями щодо страхування сільськогосподарської продукції за 2017 андеррайтинговий рік\*

Компанія	Кількість договорів	Площа, га	Страхова сума, тис. грн	Сума премій, тис. грн	Середня ставка премії, %	Виплати, тис. грн	Збитковість, %
PZU Україна	306	118745	879962,3	15974,0	1,8	115,6	0,7
Універсальна	152	131557	2562446,9	109516,7	4,3	–	–
Інго Україна	137	147893	602567,3	17554,1	2,9	1857,2	10,6
Аска	108	127559	551139,2	17497,9	3,2	1512,8	8,7
Країна	84	39613	337395,9	14353,5	4,3	171,5	1,2
АХА страхування	82	49705	269903,7	6518,8	2,4	278,1	4,3
Брокбізнес	30	19281	383315,8	5705,2	1,5	3071,5	53,8
Гардіан	25	10199	88587,2	4093,8	4,6	–	–
УАСК	21	6502	200279,8	12006,5	6,0	–	–
Здорово	5	3707	25725,0	824,6	3,2	584,1	70,8
ТАС	5	2107	8976,7	369,6	4,1	–	–
Аско-Донбас Північний	1	72	289,2	13,1	4,5	37,8	290,1
Оранта-січ	1	203	2704,9	19,1	0,7	–	–
Загалом	957	657144	5913366,1	204446,9	3,5	7628,5	3,7

\*Джерело: Аналітичне дослідження «Ринок агрострахування України у 2006-2017 рр.», Проект ІФС «Розвиток фінансування аграрного сектору в Європі та Центральній Азії» (узагальнено, розраховано та представлено автором).

Аналізуючи дані таблиці 2, слід відмітити, що найбільшу кількість договорів було укладено страховою компанією «РЗУ Україна» (306 договорів або третина від їх загальної кількості). Друге місце належить страховій компанії «Універсальна» (152 договори, або 15,9 %), третє – «Інго Україна» (137 договорів, або 14,3 %) (табл. 2).

Страхова компанія «Інго Україна» стала лідером за обсягом застрахованої площі (147,9 тис. га, що складає 5 частину від загального обсягу).

Обсяг страхових премій, що перевищив 50 % від загальної їх кількості зібрала страхова компанія «Універсальна» (53,7).

Страхові виплати за договорами аграрного страхування здійснили 8 страхових компаній: «Брокбізнес», «Інго Україна», «Аска», «Здорово», «АХА», «Країна», «ПЗУ Україна» та «Аско ДП» (рис. 3).

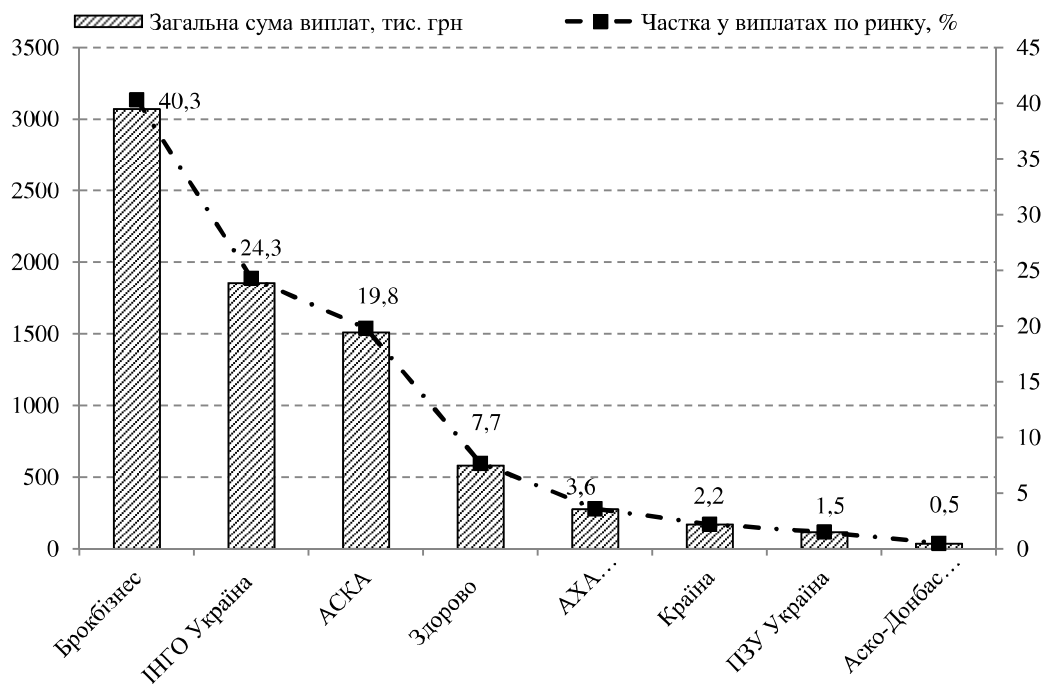


Рис. 3. Показники страхових компаній щодо агрострахування у 2017 р.

**Агрострахування в розрізі сільськогосподарських культур.** У 2017 андерайтинговому році здійснювалося страхування 16 видів сільськогосподарських культур. У порівнянні з 2016 роком, кількість застрахованих культур залишилась сталою, але відбулися незначні зміни в структурі застрахованих культур: не було договорів страхування гарбузів та льону але, натомість, було застраховано сорго та яре жито. Показники страхування у 2017 році наведені у таблиці 3.

Як видно з даних таблиці 3, на страхування озимої пшениці було укладено найбільшу кількість договорів (453 договори, або 47,3 %).

Інформація щодо виплат у розрізі сільськогосподарських культур представлена на рисунку 4.

У 2017 андерайтинговому році страхові виплати здійснені за 3 культурами: озимим ріпаком (58,7 % від усього обсягу виплат), озимою пшеницею (39,0 %) і озимим житом (2,2 %).

**Агрострахування в розрізі страхових продуктів.** Загальна інформація за типами страхових продуктів, які страхові компанії використовували у 2017 андерайтинговому році, наведена у таблиці 4.

Аналізуючи дані таблиці 4 слід зазначити, що за кількістю укладених договорів на українському ринку агрострахових послуг у 2017 андерайтинговому році домінує моноризикове страхування, тобто страхування від поіменованих ризиків (61,3 % від їх загальної кількості). Натомість за обсягом зібраних страхових премій першість належить мультиризиковим видам страхування, тобто страхуванню від сукупності ризиків (78,3 % від їх загального обсягу).

Таблиця 3 – Зведені дані страхування в розрізі сільськогосподарських культур, 2017 р.

Культура	Кількість договорів	Площа, га	Страхова сума, тис. грн	Сума премій, тис. грн	Середня ставка премії, %	Сума премій, грн/га
Озима пшениця	453	414538	3142993,0	111880,9	3,6	270
Озимий ріпак	241	95401	396 643,9	12 051,9	3,0	126
Кукурудза	89	70209	1 529 975,0	61 328,1	4,0	874
Соняшник	61	36 747	374 017,7	5 294,2	1,4	144
Озимий ячмінь	24	9 417	40 381,2	1 457,1	3,6	155
Соя	21	7 139	112 515,5	2 379,9	2,1	333
Озиме жито	20	5 866	32 701,2	1 091,4	3,3	186
Ярий ячмінь	13	3 661	54 851,2	851,8	1,6	233
Цукровий буряк	11	4 790	119 955,9	6 082,8	5,1	1270
Горох	11	3 632	22 921,2	564,9	2,5	156
Яра пшениця	6	2 841	23 488,2	537,2	2,3	189
Сорго	2	1107	6 304,4	131	2,1	119
Гречка	2	215	2 313,8	104,5	4,5	486
Квасоля	1	1403	48 698,3	633,1	1,3	451
Яре жито	1	136	505,4	32,9	6,5	242
Овочі, сад	1	43	5100	24,2	0,5	565
<b>Загалом</b>	<b>957</b>	<b>657144</b>	<b>5913366,1</b>	<b>204446,9</b>	<b>3,5</b>	<b>311</b>

\*Джерело: Аналітичне дослідження «Ринок агрострахування України у 2006-2017 рр.», Проект ІФС «Розвиток фінансування аграрного сектору в Європі та Центральній Азії» (узагальнено, розраховано та представлено автором).

▨ Сума виплат (зима), тис. грн ▨ Сума виплат (весна-літо), тис. грн —▲— Частка у виплатах по ринку, %

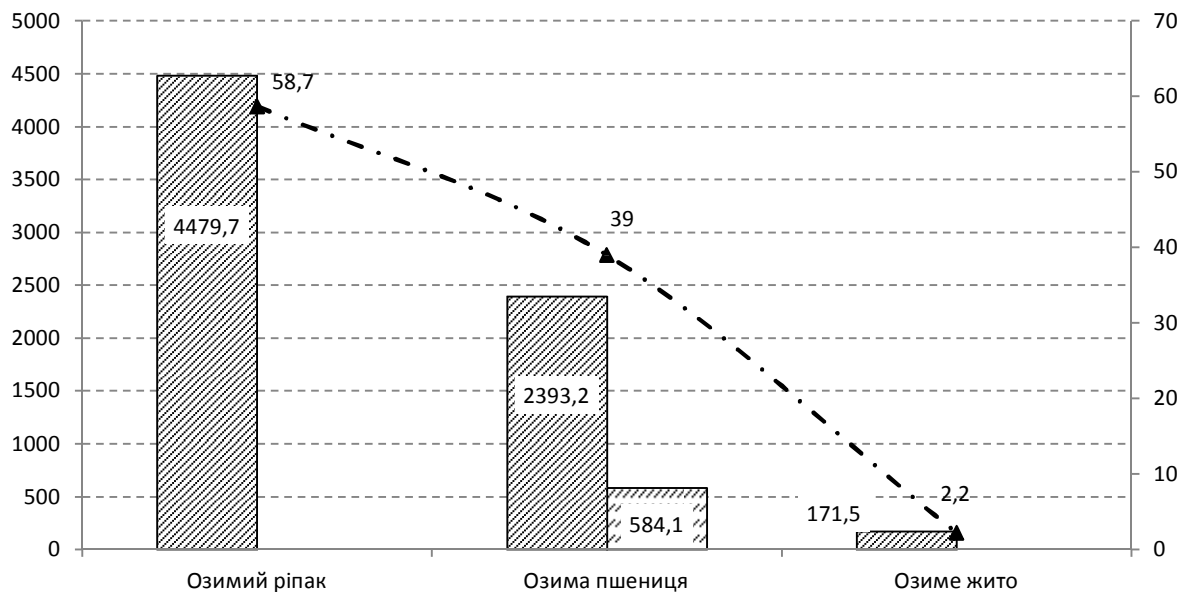


Рис. 4. Страхові виплати в розрізі сільськогосподарських культур та з посезонною градацією, 2017 р.

Таким чином, український ринок агрострахових послуг у 2017 андерайтинговому році представлений досить широкою маркетинговою лінійкою класичних страхових продуктів у розрізі моно- та мультиризикових їх видів. За результатами проведеного дослідження встановлено, що найбільшого поширення набули наступні страхові продукти: захист від повної загибелі плюс весняні заморозки на період перезимівлі та страхування майбутнього врожаю від багатьох ризиків на весняно-літній період.

Таблиця 4 – Видова сукупність страхових продуктів у 2017 андеррайтинговому році

Програма	Частка договорів, %	Частка застрахованої площі, %	Частка страхової суми, %	Частка зібраних премій, %
2017				
Моноризикове страхування				
Повна загибель + весняні заморозки	32,2	43,2	10,1	9,6
Поіменовані ризики	14,8	13,3	16,2	5,8
Повна загибель	10,3	6,5	2,7	3,6
Часткова та повна загибель + весняні заморозки (для озимих культур)	2,0	1,1	0,1	1,7
Продукт МФК «Тотал»	1,9	1,3	0,7	1,0
Багаторічні насадження (яблуні)	0,1	0,0	0,1	0,01
Всього	61,3	65,4	29,9	21,71
Мультиризикове страхування				
Мультиризики (страхування майбутнього врожаю)	37,8	33,1	68,3	77,4
Мультиризики (страхування посівів до збирання)	0,9	1,5	1,8	0,9
Всього	38,7	34,6	70,1	78,3
Загалом	100,0	100,0	100,0	100,01

\*Джерело: Аналітичне дослідження «Ринок агрострахування України у 2006-2017 рр.», Проект ІFC «Розвиток фінансування аграрного сектору в Європі та Центральній Азії» (узагальнено, розраховано та представлено автором).

**Участь страхових компаній у програмах фінансування сільгоспвиробників.** У таблиці 5 наведена інформація щодо договорів страхування у 2017 андеррайтинговому році, що були пов'язані з програмами фінансування сільгоспвиробників.

Таблиця 5 – Страхування, пов'язане з програмами фінансування с.-г. виробників\*, 2017 р. (обсяги)

Програма	Кількість договорів	Застрахована площа, га	Страхова сума, тис. грн	Страхові премії, тис. грн	Виплати, тис. грн
Аграрний фонд	223	166 594	2 866 277,6	126 093,8	381,5
ДПЗКУ**	85	29 858	254 404,0	8 505,3	–
Інші	1	527	9 154,8	274,6	–
Загалом	309	196 979	3 129 836,4	134 873,7	381,5

\*Джерело: Аналітичне дослідження «Ринок агрострахування України у 2006-2017 рр.», Проект ІFC «Розвиток фінансування аграрного сектору в Європі та Центральній Азії» (узагальнено, розраховано та представлено автором).

\*\* Державна продовольчо-зернова корпорація України.

Як видно з аналізованих даних, кількість договорів, укладених в рамках участі страхових компаній у цих програмах, зросла з 255 у 2016 році до 309 у 2017 році (або на 21 %). Темп зростання кількості договорів за програмами фінансування сільгоспвиробників співпадає з темпом росту загальної кількості договорів. Це підтверджує той факт, що їх частка у загальній кількості договорів залишилася практично незмінною (32,3 % у 2017 р. проти 32,9 % у 2016 р.).

Натомість, частка таких договорів у загальній застрахованій площі склала у 2017 році 30 %. Суттєво зросла також їхня частка у загальній страховій сумі та у загальній сумі зібраних страхових премій.

Водночас, відсоток виплат, які були здійснені за договорами, пов'язаними з програмами фінансування сільськогосподарських виробників, у загальних виплатах 2017 року склав лише 5 %).

**Висновки.** За результатами проведеного дослідження встановлено, що ринок агрострахування України продемонстрував динаміку незначного приросту у 2017 андеррайтинговому році, що є позитивним індикатором для галузі.

Дослідження сучасних тенденцій функціонування українського ринку агрострахових послуг в розрізі його ключових складових параметрів дозволило сформулювати висновок про зростання і якісне покращення останнього, зокрема:

1. У 2017 андеррайтинговому році продовжилася тенденція зростання ринку агрострахування, відновлена у 2016 р. (зокрема, відбулося зростання: обсягу зібраних страхових премій на 30 %; се-

редньої ставки премії до 3,5 %; кількості укладених договорів страхування – на 21 %; кількості страхових компаній, що здійснювали страхування сільськогосподарських ризиків до 13).

2. Зазнала змін продуктова пропозиція на агростраховому ринку в сторону розширення маркетингової лінійки класичних видів страхових продуктів (в напрямку найбільш затребуваних). Страхові продукти в 2017 р. включили ширший перелік ризиків, ніж у попередні роки – це захист від повної загибелі плюс весняні заморозки на період перезимівлі та страхування майбутнього врожаю від багатьох ризиків на весняно-літній період. Таким чином, на ринку домінували договори мультиризикового страхування.

3. Страхування, пов'язане з програмами фінансування сільгоспвиробників, складає приблизно третину від усіх укладених на ринку договорів та усіх застрахованих площ. Умови страхування за цими договорами дещо відрізняються від тих, які в середньому застосовуються на ринку. Зокрема, середня ставка премії за цими договорами складає 4,3 %. Відповідно, частка договорів, які укладаються через Аграрний Фонд та ДПЗКУ, у загальному обсязі зібраних страхових премій складає 66 %.

Отже, за результатами проведеного дослідження виявлено, що загальний вектор розвитку вітчизняного агрострахового ринку направлений на зростання та покращення його якісних характеристик.

#### СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Кривошлик Т.Д. Державна підтримка страхування сільськогосподарської продукції в Україні. Економіка: теорія та практика. 2014. № 1. С. 57-61.
2. Лобова О.М. Ефективність страхування ризиків підприємницької діяльності в аграрному секторі. Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. Серія: Економіка. 2014. № 3 (156). С.70-76.
3. Марценюк-Розарьонова О.В. Державна підтримка при страхуванні сільськогосподарських товаровиробників. Економіка АПК. 2010. №10. С. 91-95.
4. Навроцький С. А. Стан та тенденції розвитку сільськогосподарського страхування. Наука й економіка. 2012. № 1 (25). С. 61-68.
5. Полчанов А.Ю. Агрострахування як складова продовольчої безпеки держави. Вісник Київського національного торговельно-економічного університету. 2013. № 4. С. 48-57.
6. Прокопчук О.Т. Теоретичні основи регулювання системи страхування в сільському господарстві: зб. наук. праць Уманського національного університету садівництва. Умань, 2013. Вип. 82. Ч. 2 : Економіка. С. 197-210.
7. Прокопчук О.Т. Сучасний стан та тенденції розвитку системи страхування сільськогосподарських культур в Україні: зб. наук. праць Уманського національного університету садівництва. Київ: Видавництво «Основа», 2017. Вип. 91. Ч. 2: Економічні науки. С. 86-100.
8. Сахно О.В. Агрострахування в Україні: сучасний стан, проблеми та перспективи. Економіка АПК. 2010. № 9. С. 14-16.
9. Сахно О.В. Агрострахування як інструмент управління ризиками в агропромисловому комплексі України. Економіка АПК. 2010. № 10. С. 12-15.
10. Улянич Ю.В., Прокопчук О.Т. Розвиток страхування в агровиробництві. Наукові праці Полтавської державної аграрної академії. Вип. 1 (6). Т. 2. Полтава: ПДАА, 2013. С. 250-254.
11. Шолойко А.С. Світовий досвід державної підтримки сільського господарства через програми страхування. Вісник КНУ імені Тараса Шевченка. Серія «Економіка». 2013. № 135. С. 41-43.
12. Ahsan S.M., Ali A.A., Kurian N.J. (1982). Toward a theory of agricultural insurance. *American Journal of Agricultural Economics*. Vol. 64. No 3, pp. 510-529.
13. Hazell P.B. (1992). The appropriate role of agricultural insurance in developing countries. *Journal of International Development*. Vol. 4. No 6, pp. 567-581.
14. Mahul O., Stutley C. (2010). Government support to agricultural insurance: challenges and options for developing countries. World Bank Publications.
15. Meza, F.J., Hansen, J.W., Osgood, D.E. (2008). Economic value of seasonal climate forecasts for agriculture: Review of ex-ante assessments and recommendations for future research. *Journal of Applied Meteorology and Climatology*. Vol. 47, pp. 1269-1286.
16. Sarris, A. (2013). Weather index insurance for agricultural development: Introduction and overview. *Agricultural Economics*. Vol 44(4-5), pp. 381-384.
17. Shen, Z., Odening, M. (2013). Coping with systemic risk in index-based crop insurance. *Agricultural Economics*. Vol 44 (1), pp. 1-13.
18. Shi, H., Jiang, Z. (2016). The efficiency of composite weather index insurance in hedging rice yield risk: evidence from China. *Agricultural Economics*. Vol 47 (3), pp. 319-328.
19. Skees, J.R., Barnett, B.J., Murphy, A.G. (2008). Creating insurance markets for natural disaster risk in lower income countries: The potential role for securitization. *Agricultural Finance Review*. Vol 68, pp. 151-167.
20. Streimikiene, D., Balezentis, T. & Krisciukaitiene, I. (2016). Benefit of the Doubt Model for Financial Risk Analysis of Lithuanian Family Farms. *Economics & Sociology*. Vol 9 (1), pp. 60-68.



## REFERENCES

1. Kryvoshlyk, T.D. (2014). Derzhavna pidtrymka strahuvannja sil'skogospodars'koi' produkciï v Ukraïni [State support for security of agricultural products in Ukraine]. *Ekonomika: teorija ta praktyka – Economics: Theory and Practice*, no.1, pp. 57-61. (in Ukrainian).
2. Lobova, A.M. (2014). Efektyvnist' strahuvannja ryzykiv pidpryjemnyč'koi' dijal'nosti v agramomu sektori [The effectiveness of risk insurance business activities in the agricultural sector]. *Visnyk Kyivs'kogo nacional'nogo universytetu im. Tarasa Shevchenka. Serija: Ekonomika – Herald Kyivskoho National University Taras Shevchenko. Series: Economics*, no. 3 (156), pp. 70-76. (in Ukrainian).
3. Marcenjuk-Rozar'onova, O.V. (2010). Derzhavna pidtrymka pry strahuvanni sil'skogospodars'kyh tovarovyrobnykiv [State support for agricultural producers for insurance]. *Ekonomika APK – Economy AIC*, no. 10, pp. 91-95. (in Ukrainian).
4. Navroc'kyj, S.A Nawrockiy, S.A. (2012). Stan ta tendencii' rozvytku sil'skogospodars'kogo strahuvannja [Status and trends of agricultural insurance]. *Nauka j ekonomika – Science and Economics*, no. 1 (25), pp. 61-68. (in Ukrainian).
5. Polchanov, A.Yu. (2013). Agrostrahuvannja jak skladova prodovol'choi' bezpeky derzhavy [Agro-insurance schemes as part of food security]. *Visnyk Kyi'vs'kogo nacional'nogo torgovel'no-ekonomichnogo universytetu – Bulletin of Kyiv National University of Trade and Economics*, no. 4, pp. 48-57. (in Ukrainian).
6. Prokopchuk, O.T. (2013). Teoretychni osnovy reguljuvannja systemy strahuvannja v sil's'komu gospodarstvi [Theoretical basis of regulation of insurance in agriculture]. *Zbirnyk naukovykh prac' Umans'kogo nacional'nogo universytetu sadivnytva. – Proceedings of Uman National University of Horticulture, Uman, Vol. 82, Part 2: Economics*, pp. 197-210. (in Ukrainian).
7. Prokopchuk, O.T. (2017). Suchasny`j stan ta tendencyi rozvy`tku sy`stemy` straxuvannja sil`s`kogospodars`ky`x kul`tur v Ukraïni [The current state and trends of the development of the system of insurance of agricultural crops in Ukraine]. *Zbirny`k naukovy`x prac` Umans`kogo nacional`nogo univerty`tetu sadivny`cztva – Collection of scientific works of the Uman National University of Horticulture. Kyiv: Publishing House "Osнова", Vol. 91. Part 2: Economic Sciences*. pp. 86-100.
8. Sakhno, O.V. (2010). Ahrostrakhuvannja v Ukraïni: suchasnyi stan, problemy ta perspektyvy [Ukraine Agro-insurance: current state, problems and prospects]. *Ekonomika APK – Economy AIC*, no. 9, pp. 14-16. (in Ukrainian).
9. Sakhno, O.V. (2010). Ahrostrakhuvannja yak instrument upravlinnia ryzykamy v ahropromyslovomu kompleksi Ukraïny [Agro-insurance schemes as a tool for risk management in agriculture Ukraine]. *Ekonomika APK – Economy AIC*, no. 10, pp. 12-15. (in Ukrainian).
10. Ulyanych, Yu.V., Prokopchuk, O.T. (2013). Rozvytok strakhuvannja v ahrovyrobnytstvi [The development of insurance in agricultural production]. *Naukovi pratsi Poltavskoi derzhavnoi ahrarnoi akademii – Proceedings of Poltava State Agrarian Academy, Vol. 1 (6), Poltava, PDAA*, pp. 250-254 (in Ukrainian).
11. Sholoyko, A.S. (2013). Svitovy dosvid derzhavnoi pidtrymky sil'skoho gospodarstva cherez prohramy strakhuvannja [World experience of state support to agriculture through insurance programs]. *Visnyk KNU imeni Tarasa Shevchenka. – Bulletin of Kyiv National Taras Shevchenko University. Series «Economy»*, no. 135, pp. 41-43. (in Ukrainian).
12. Ahsan S.M., Ali A.A., Kurian N.J. (1982). Toward a theory of agricultural insurance. *American Journal of Agricultural Economics*. Vol. 64. No 3, pp. 510-529.
13. Hazell P.B. (1992). The appropriate role of agricultural insurance in developing countries. *Journal of International Development*. Vol. 4. No 6, pp. 567-581.
14. Mahul O., Stutley C. (2010). *Government support to agricultural insurance: challenges and options for developing countries*. World Bank Publications.
15. Meza, F.J., Hansen, J.W., Osgood, D.E. (2008). Economic value of seasonal climate forecasts for agriculture: Review of ex-ante assessments and recommendations for future research. *Journal of Applied Meteorology and Climatology*. Vol. 47, pp. 1269–1286.
16. Sarris, A. (2013). Weather index insurance for agricultural development: Introduction and overview. *Agricultural Economics*. Vol. 44(4-5), pp. 381-384.
17. Shen, Z., Odening, M. (2013). Coping with systemic risk in index-based crop insurance. *Agricultural Economics*. Vol. 44 (1), pp. 1-13.
18. Shi, H., Jiang, Z. (2016). The efficiency of composite weather index insurance in hedging rice yield risk: evidence from China. *Agricultural Economics*. Vol. 47 (3), pp. 319-328.
19. Skees, J.R., Barnett, B.J., Murphy, A.G. (2008). Creating insurance markets for natural disaster risk in lower income countries: The potential role for securitization. *Agricultural Finance Review*. Vol. 68, pp. 151–167.
20. Streimikiene, D., Balezentis, T. & Krisciukaiene, I. (2016). Benefit of the Doubt Model for Financial Risk Analysis of Lithuanian Family Farms. *Economics & Sociology*. Vol 9 (1), pp. 60-68.

**Особенности формирования и современные тенденции функционирования украинского рынка агростраховых услуг**

**Прокопчук Е.Т.**

С помощью общенаучных методов научного познания и исследования экономических явлений осуществлен подробный анализ и оценка современных тенденций функционирования украинского рынка агростраховых услуг в разрезе его ключевых составляющих параметров, в частности в региональном разрезе, в разрезе страховых компаний, сельскохозяйственных культур, страховых продуктов, программ финансирования сельхозпроизводителей.

Проведенное исследование современных тенденций функционирования украинского рынка агростраховых услуг позволило охарактеризовать в целом 2017 андеррайтинговый год как положительный в плане улучшения динамики роста основных показателей по портфелю (произшел рост: об'єм зібраних страхових премій на 30 % середньої ставки премії до 3,5 %; кількість заключених договорів страхування – на 21 %; кількість страхових

компаній, осуществлявших страхование сельскохозяйственных рисков до 13 и расширение маркетинговой линейки классических видов страховых продуктов в направлении наиболее востребованных. Установлено, что на рынке доминировали договора мультирискового страхования.

Выявлено, что страхование, связанное с программами финансирования сельхозпроизводителей, составляет примерно треть от всех заключенных на рынке договоров и всех застрахованных площадей. Условия страхования по этим договорам несколько отличаются от тех, которые в среднем применяются на рынке. В частности, средняя ставка премии по этим договорам составляет 4,3%. Львиная доля премий сконцентрирована в сегменте страхования полевых культур, причем 66% в процентной доле по программам Аграрного Фонда и Государственной продовольственно-зерновой корпорации Украины.

**Ключевые слова:** агрострахование, рынок агростраховых услуг, страховая сумма, страховая премия, страховой продукт.

### **Formation peculiarities and modern tendencies of functioning of the Ukrainian market of agricultural insurance services**

**Prokopchuk O.**

The development of agrarian insurance is an integral part of the formation of modern financial and economic infrastructure in the field of production, processing and marketing of agricultural products. In world practice one of the factors of economic development stability of agricultural production and an effective tool for ensuring financial and economic stability of agrarian enterprises is agricultural insurance. At the same time, the domestic market of agricultural insurance services is at the stage of introduction and development and only the first steps in this complicated market segment are made.

Using general scientific methods of scientific knowledge and research of economic phenomena, this paper gives a detailed analysis and assessment of current trends in the functioning of the Ukrainian market of agricultural insurance services in terms of its key components, in particular in the regional context, in terms of insurance companies, agricultural crops, insurance products and agricultural financing programs.

The conducted research of modern tendencies of functioning of the Ukrainian market of agricultural insurance services has allowed us to characterize 2017 underwriting year as positive in terms of growth dynamics improvement of basic indicators on a portfolio, as well as expansion of the marketing product range of typical types of insurance products that are in demand. Thus, there was an increase in the volume of collected insurance premiums by 30 %, in average premium rate up to 3.5%, in the number of concluded insurance contracts by 21 % and in the number of insurance companies that carried out insurance of agricultural risks up to 13. It is found that multi-risk insurance contracts dominated in the market.

It is revealed that insurance related to agricultural producers' financing programs accounts for about one third of all contracts concluded in the market and all insured areas. The terms of insurance under these contracts are somewhat different from those that are used in the market on average. In particular, the average rate of premium for these contracts is 4.3 %. The bulk of premiums are concentrated in the field of insurance of field crops and 66% in percentage are of Agrarian Fund and State Food and Grain Corporation Programs of Ukraine.

In the process of analyzing activities of insurance companies in the segment of agricultural insurance there is a tendency to a slight increase in their number. At the same time, in 2017, only 13 out of 58 insurance companies carried out insurance of agricultural risks that received a license to engage in insurance activities in the form of voluntary insurance for agricultural products.

According to the results of the research, the general vector of development of the domestic agricultural insurance market is aimed at increasing and improving its qualitative characteristics.

**Keywords:** agro-insurance, market of agro-insurance services, insurance amount, insurance premium, insurance product.

*Надійшла 09.04.2018 р.*

### **УДК 631.11**

**ЮДІН В.К.**, аспірант

Науковий керівник – **НЕПОЧАТЕНКО О.О.**, д-р екон. наук

*Уманський національний університет садівництва*

### **ІНСТРУМЕНТИ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ В СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ**

Схематично зображена структура ризик-менеджменту на будь-якому підприємстві з відображенням всіх можливих інструментів управління ризиками, які, по своїй суті, належать до контролю або фінансування ризиків. Більш детально досліджуються основні інструменти управління сільськогосподарськими ризиками, серед яких: диверсифікація, хеджування і страхування. Автор аналізує кількісні методи визначення ефективності перелічених вище інструментів управління ризиками. Зокрема, ефективність інвестиційних проектів визначається методами чистої дисконтованої вартості, коефіцієнта користі затрат та внутрішньої норми дохідності. Ефективність термінових контрактів визначається порівнянням спотового ринку з ринком ф'ючерсів, при цьому має враховуватися можливе коливання валют. Ефективність страхування визначається різницею між сумою захищеної/створеної вартості і втраченою вартістю. Від правильної оцінки ефективності інструментів управління ризиками в конкретній ситуації залежить ефективність діяльності підприємства в цілому.